

YADİGÂR-I HARB

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN

Genel Bakış

Birinci Dünya Savaşı'na çeşitli noksanlıklar ve mağlubiyetlerle giren Osmanlı İmparatorluğu'nda, vekil olarak görev alan yazar, Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasıyla bu destansı eseri kaleme almıştır. Yapıt, nazım ve nesirle oluşturularak, Çanakkale zaferinin toplumda ve diğer mazlum devletlerde yarattığı umut duygusunu destansı bir üslupla dile getirir. Yazıldıktan sonra beş bin nüsha olarak bastırılan eser, ordunun çeşitli kademelerine dağıtılmış ve yazar, maddi açıdan cüzi bir gelir elde etmiştir. Vatan ve özgürlük şairi olarak kabul edilen Namık Kemal'in şiirdeki biçimi, biçemi ve içeriğini, Tarhan da bu tiyatro eserine taşımıştır. Döneminin ağır sömürgecilik havasında, Çanakkale'de ve Kutu'l Amare'de müslüman ordularının emperyal güçleri bozguna uğratmış olması, diğer sömürge devletlerinde bir umut kıvılcımı olarak karşılanmıştır. Eserdeki karşıt tarafları iyi ve kötü olarak ayırarak, bir tarafın hak ve adalet için savaştığını diğer tarafınsa kendi şanı için savaştığını ortaya koyar. Her faslında ayrı bir anlatının gerçekleştiği ve kişi kadrosunun her manzarda değiştiği eser, 11 manzardan oluşan bir dramdır.

Kişiler

Anlatı boyunca karşılaştığımız kişi kadrosu, bir hayli karmaşıktır ve neredeyse tamamen kopuk olan olay örgüsündeki karakterler de birbirlerinden ziyadesiyle farklıdır. Dolayısıyla bu bölümde, eserde yer alan karakterlerin anlatıdaki işlevlerini temel alarak bir çözümleme yapmaya çalışacağız.

Özne (Verilmek istenen iletinin ve hedefin taşıyıcısıdır.): Peri-i Vatan, Zabitler, Türk, Alman, Bulgar ve Avusturya zabitleri, Avusturya-Macar Kumandanı, Alman Kumandanı, Osmanlı Kumandanı, Tayf vb

Destekleyiciler (Özneye, hedefine ulaşmada yardım eder.): Genç kızlar, Delikanlılar, İhtiyarlar, Birkaç Türk neferi, Hintli ve Afrikalı esirler, Peri-i Sulh, Bir Seyyah Türk ve Refikası, Çerkez Osman, Kız.

Engelleyiciler (Öznenin, hedefine ulaşmasında engel olmaya çalışırlar.): Peri-i Harb, Belçika Sefiri, Sırbistan Sefiri, Yunan Sefiri, İngiltere Başvekili, İngiltere Hariciye Nazırı, İngiltere Harbiye Nazırı, İngiltere Bahriye Nazırı, Rusya Sefiri, Fransa Sefiri, İtalya Sefiri, Şahs-ı Kadid, İngiliz Kumandanı, Rus Generali.

Öykü

Birinci Manzar Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusu birçok cephede mücadeleler verir, vatan ve İslam'ın savunucuları adaleti, düşmanları ise zulmü temsil eder. Vatan aşkıyla hareket eden fedakar milletin görüntüleri destansı bir üslupla okuyucuya sunulur. Peri-i Vatan adlı simgesel karakter, onurlu ve şerefli bir mücadele vermeye çalışan İslam halklarının ecdadını temsilen orduya liderlik eder. Bu ilahi temsil, altı yüz yıldan beri, şerefiyle mücadele vermiş bir toplumun önderi ve yegane gücüdür. Birçok eyalette mücadele veren Osmanlı ordusunun cephelerini ve neferlerini sırasıyla sayıp onları kutsar. On cephede birden mücadele veren Osmanlı Devleti, daha önce hiç karşılaşmadığı bir mücadeleyle sınanacaktır. Toplumun çeşitli kesimlerinin temsil edildiği kurgusal karakterler, vatan müdafaasından övgüyle ve şanla bahseder. Peri-i Vatan tarafından cepheye gidecek olan ordular kutsanır.

İkinci Manzar İmkanları kendisine göre gayet üstün bir durumda olan ordulara karşın, Osmanlı ordusu Anafartalar'da destansı bir mücadele verir. Esir aldıkları askerlerin büyük bir çoğunluğu, dünyanın çeşitli bölgelerinden getirilmiş Müslüman kavimler ve toplumlardır. Cephede kıyasıya bir mücadele verdiği düşmanının yaralarını, kendi yaralarını göz ardı ederek sarmaya çalışır ve Türk askerinin savaş meydanlarındaki insancılığı da böylece vurgulanmış olunur. Birbirinden

değişik coğrafyalardan çeşitli yalanlar söylenerek kandırılmış olan Müslüman insanlar, din kardeşleriyle savaştıklarını öğrendiklerinde saf değiştirirler.

Üçüncü ve Dördüncü Manzar Garp ordularının Çanakkale'de aldıkları beklenmedik mağlubiyet onları alarma geçirir. Londra Hariciye nezaretinde, İtilaf Devletleri bir araya gelerek, savaşın gidişatından bahsederler. Türklerin her türlü imkansızlığa karşı, nasıl bu kadar başarılı olabildikleri sorgulanır ve Türk ordusu övgüye mazhar olur. Tarhan'ın diplomatlık yanının da gösterildiği bu bölümde Sırbistan ve Belçika Sefirleri, İngiltere tarafından görüşmeye kabul edilmez. Romanya'nın savaşta hangi tarafta yer alacağı henüz belli değildir. Yunan Sefiri, Çanakkale Savaşı'nın kaybedildiği haberini getirir ve bu büyük bir şaşkınlıkla karşılanır. Bunun mümkün mertebede gizli tutulması gerektiği öğütlenir. İtilaf Devletleri'nin elçileri, Türk ordusunun galibiyetini, onları hafife almaya bağlar. Aralarında acil olarak, Osmanlı Devleti'nin yalnızlaştırılması gerektiği saptanır ve hedeflerine ulaşabilmek için neler yapmanın lazım geldiği konuşulur. Özellikle Fransa bu konuda teşvik edilir. Osmanlı silahlı kuvvetlerinin kazanmış olduğu zafer, diğer mazlum devletlere güç ve umut olmuştur. Dünyanın birçok yerindeki mazlum ve Müslüman toplumlara sömürge haline getirmiş emperyal güçler, soydaşları ve dindaşları birbirine kırdırılmıştır.

Beşinci Manzar Peri-i Sulh adlı insansılaştırılmış karakterin, manzum bir biçimde insanlığa karşı sitemi yer alır. İnsanların hiçbir anlamı olmayan nedenlerle birbirlerini öldürmesine feryat edilir. Savaşın, insani bütün değerlerin kaybolmasına neden olduğunu ve bu vesileyle insanın kutsallığını kaybettiği vurgulanır. Savaşın bir an evvel sona ermesini ve yakın bir gelecekte dünyaya barışın hakim olmasını temenni eder.

Altıncı Manzar Şahs-ı Kadid ve Tayf arasında geçen uzun manzum diyalog boyunca; sömürgeci garp devletlerinin, değişik coğrafyalarda uyguladığı insanlık dışı politikalar ele alınır. Garp devletlerinin vicdani olarak hesaba çekildiği bölümde, Tayf, Şahs-ı Kadid'i yargılayan bir hakim gibidir. Batının zalimce ve canice davranışları, Tayf tarafından dile getirilip hesap sorulur. Şahs-ı Kadid ise savunma halindedir. Çanakkale zaferi emperyal devletlere korku salmıştır ve bu korku nedeniyle hayali bir temsil aracılığıyla batılların kendilerini sorgulaması, yazar tarafından yapılmıştır.

Yedinci Manzar Kutu'l Amare, Osmanlı ordusu tarafından savunulmuş ve düşman askerleriyle komutanı esir alınmıştır. Osmanlı askerinin vatanperverliği ve savaşıma ahlakı birçok açıdan yansıtılır. Bu zaferle birlikte Osmanlı ordusu, aynı zamanda üç binden fazla mühümmat ele geçirir. Düşman ordusunun komutanları Kutu'l Amare komutanına bir milyon lira teklif eder fakat bu teklif geri çevrilir. Esir alınan düşmana vicdanlı davranılmış, ordunun savaş ve sulh dönemlerindeki tutumu övülmüştür.

Sekizinci Manzar Peşte'den Galiçya cephesine giden Osmanlı askeriyle tren istasyonunda denk gelen Seyyah Türk ve onun Refikası, savaşın genel durumuyla ilgili siyasi görüşlerini ortaya koyarlar. Refikası, bir Fransız olmasına rağmen, Türk askerinin bütün cephelerde göstermiş olduğu vefakarlığını ve cesaretini över. Türklerle Fransızların birbirleriyle savaşıyor olması onu hayli üzmüştür. Fransızlar, Osmanlı'nın tarihi düşmanı olan İngilizlerle ittifak etmiştir ve bundan dolayı geçmişte iyi ilişkiler kurmuş iki devletin ilişkileri bozulmuştur. Türk askeri, Galiçya'da Rus askerleriyle savaşmaya gitmektedir.

Dokuzuncu Manzar Galiçya'da, Alman ve Avusturya-Macar kumandanlarının birlikleri mücadeleyi yavaş yavaş kaybetmeye başlamışlardır. Alman Kumandanı bütün birliklerin çekilmesi emrini vermeyi düşünürken Osmanlı Kumandanı kendi askerinin ferasetine güvenir ve mücadeleye devam edilmesi hususunda kararını verir. Diğer kumandanlar muvaffak olmanın temin edilmesi karşılığında Osmanlı Kumandanı'nın isteğini kabul ederler. Top atışlarının himayesi altında süngü hücumu yapan Türk birlikleri düşman siperlerini ele geçirir ve müttefiklerinin saygısını ve övgüsünü kazanırlar.

Onuncu Manzar Rus Generali ve kızının, Galiçya'daki savaş hakkında konuştukları ve Türklerin savunmadaki başarılarını övdükleri görülür. Türk ordusu Rus hücumlarını durdurmuş ve düşmanı kovalamaya başlamıştır. Olay Moskova'daki bir kır alanında geçer. Kız, Rus ordusu tarafından esir alınan Çerkez asıllı bir Türk askerine aşık olur ve bu konuyu babasına açar. Osman'a aşık olan Kız, babasından, onu sevdiği adamla Sibiryaya göndermesini ister ve babası bu isteğe uyar. Aralarında geçen siyasi konuşmalarda Rus tahakkümü altındaki Müslüman bölgelerin çektiği zulüm ve baskılar yansıtılır.

On Birinci Manzar Vatan, Harp ve Sulh Perilerinin arasında geçen bir tartışmaya yer verilir. Peri-i Vatan, Harp ve Sulh perilerine aralarında bir itilaf ile dost olarak ayrılmalarının mümkün olup

olmadığını sorar. Harp, vazifesinin henüz sonra ermediğini ve insanları tasfiye edebilmek için Romanya harabelerinin yetersiz olduğunu dillendirir. Sulh ise, vazifesinin harbi bitirerek insanları ıslah etmek olduğunu, harbin bu topraklardan gidip Süveyş kanalındaki insan eti yiyen yamyamları izlemesi gerektiğini söyler. Peri-i Vatan onlara sitem eder ve konuyu şunları söyleyerek kapatır: “Bazen sulh için harp ediliyor, bazen harp için sulh isteniyor”. Daha sonra Çerkez Osman’la Rus Ceneralinin Kızı arasındaki bir diyalogla karşılaşırız. İki taraf birbirlerini anlamaya çalışırlar ve birbirlerine hak verirler. İdeallerini aşklarına tercih ederler.

Tema

Vatanseverlik Yıllar boyunca batılı devletler tarafından hezimetle uğramış bir halkın, gerçek insani ve toplumsal değerlere sarılarak bütün düşmanlarına karşı galip gelebileceği iletisi verilir. Batılıların tamamen fayda merkezli hareketi ve tutumuna karşın, ezilen yığınlar birleştirici ve anlamlı değerlere sarılarak her türlü zorluğun üstesinden gelebileceklerinin savunuculuğu yapılır. Düşmana karşı verilecek mücadelede, insanlara güç verecek değerler ve ülküler, mazide büyük işler başarmış atalarının tarihinde aranır. Birleştirici ve itici güç olarak; adalet, hak, özgürlük, ümmet, zulme karşı gelmek, İslam, Türklük, vatanseverlik ve şeref gibi kavramlara sarılır.

Kişi İncelemesi

Özne Vatani dört bir taraftan kuşatmış olan sömürgeci devletlere karşın, toplumun her kesimini etrafında toplayan ilahi bir varlık, onları bu zor durumdan kurtulabilmeleri için teşvik, tahrik ve eşgüdümleyecektir. Vatan sevgisi, müdafaası ve İslam dininin büyüklüğü gibi kavramlar etrafında birleşecek olan halk yığınları, karşısına çıkacak olan her türlü engelin ve zorluğun üstesinden gelebilecek kudreti kendisinde bulabilecektir. On farklı cephede verdiği destansı mücadeleyle düşmanına korku, dostuna ise güven verecektir.

Destekleyiciler Eserdeki öznesel karakterlerin hedeflerine ulaşmasında dolaylı ya da dolaysız katkı sağlarlar. Osmanlı askerinin ve mütteliklerinin emellerine ulaşmasında büyük ya da küçük çaba gösterirler, bedeller öderler. Vatanseverlik, vatan toprağının kutsallığı, din kardeşliği, insani değerler, vicdan, onur, şeref gibi kavramların taşıyıcısı ve yansıtıcısıdır. Zira yazara göre; din kardeşliği, toplumların en önemli birleştirici harçlarından biridir.

Engelleyiciler Dünyanın dört bir yanını çeşitli baskıcı yöntemlerle tahakkümü altına almış olan batılı devletler, son olarak dünyadaki yer altı ve yer üstü kaynaklarının paylaşım planlarını yaparlar. Bu planın en önemli odak noktası olarak Osmanlı Devleti seçilmiştir. On cephede birden savaştan Osmanlı askerinin savaş meydanlarında göstermiş olduğu vefakar ve cefakar tutumu gözlerden kaçmamıştır. Zaman içinde de alınan zaferler düşman ordularına korku salmış ve hayranlık uyandırmıştır. Zafer yolunda her yolu mübah gören ve her türlü düzenbazlığa başvuran ittifak devletleri, insan eti yiyen yamyamlar olarak tasvir edilir.

ÖRNEK ANILAR

Özne/Osmanlı vb. (Vatansever)

Ülkücü Birinci Dünya Savaşı’na on farklı cephede giren Osmanlı Devleti, savaş boyunca genel olarak ata yadigarı toprakları müdafa için çaba göstermiştir. Halka ve askere güç vermek adına çeşitli ülkelere sarılan devlet, vatan toprağının namus olduğunu ve millet ile ümmet kavramlarını sürekli kutsamıştır. Osmanlı cenahından biri ilahi Peri-i Vatan ile ilgili şunları söyler: “Ve o muhabbetin timsali de işte bu anda karşımızda duruyor. Semaya ta’lik olunmuş bir levha-ı zî-ruh, bir levha-i zî-ruh-i mehâsin ki bazen, hilâle şebih olan başındaki iklîl-i münevverle Osmanlı râyet-i celâdetini, bazen de meleklerden münakis gibi duran, vechindeki ruh-perver tebessümat ile valideler sefkatinin hatırımıza getiriyor!... Değil mi?... Hem mehîb, hem Mihriban. Bilemedik ki peri miydi, ilâhe miydi?... Kadın mı, erkek mi?... Hayal mi, hakikat mi, nedir?... Fakat validimiz, muallim ve mürebbilerimizle beraber hep onun emri, onun nüfuzu altında yaşadığımızı biliyoruz!”

Kutsal Vatan toprağının ne kadar kutsal olduğu ve onun ne kadar derin ve anlamlı bir mazisi olduğu, Peri-i Vatan tarafından dile getirilir. Maddi ve manevi anlamda böylesine zengin bir coğrafya ve kültür için can vermek, göze alınabilecek bir fedakarlıktır: “Bilmiş olunuz ki ben ne hayalim, ne de peri, fakat istediğim şekil ve surette tecelli edebilirim. Ben Hâlikımızın âlem-i İslâma ihdâ ettiği bir yadigâr-ı vahdaniyetim ki yolumda gazi olanların dünyası ve şehit olanların ukbası cennet olur!... (Huzzarın hayret ve hürmetini teşdid ederek devam ile) Bilmiş olunuz ki benim meskenim hilâfet-i

uzmâdadır; yatağım ravza-i mutahhara, yorganım Kabetullah'dır! Allah'ın bütün peygamberleri benim kucağımda yatıyor. Ve âl ü evlâd-ı Resul'e iktidaen nice nice evliya ve sâdâd benim yolumda feda-yı can etmeği cana minnet bilerek azm-i cennet etmişlerdir!"

Vatansever Peri-i Vatan, Türk-İslam tarihinin ve ekininin vücuda gelmiş ilahi bir yansıması gibidir. İstilacılara karşı savaşmaya giden Türk ve Müslüman askerlerini kutsar ve onlara ne uğruna savaşıklarını hatırlatır. Buna karşın, halkın çeşitli kesimlerinden de ona yönelik güzellemeler gelir: "Şüphe yok ki en büyük, en ebedî validemiz sensin, ey mübarek Osmanlı vatani! Senin tesir-i hüsnün, nüfuz-ı şefkatinle kadın, erkek, gen, ihtiyar hep bir vücut olduk. Ve hep bir can taşıyoruz ki o da senin aşk-ı mukaddesindir. Biz seni semalara değişmeyiz. Ey hâk-i mağfiret!... Bizim bu rahîm ve rakîk olan yüreklerimiz senin düşmanlarına karşı taştan katıdır!"

Ümmetçi Eser boyunca verilmek istenen en önemli iletilerden biri de; Osmanlı toplumunu birleştiren en önemli harcın din kardeşliği olduğu üzerinde durulur. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, bütün Müslüman alemini temsil eden en yegane unsur olarak gösterilir. Birbirlerini seven Çerkez Osman'la Rus Generalinin Kızı, millet duygusunu aşsalar da din farklılığı aşklarına engel olur ve inançları için aşklarını feda ederler: "Rus Generalinin Kızı: Sizden şunu sorayım: Siz an-asıl Çerkez, nasıl oluyor da Türk milliyeti iddia ediyorsunuz? Çerkez Osman: Bu sırrı bilmek için Müslüman olmak lâzımdır: Bizim milliyetimiz İslâmiyettir; vatanımız âlem-i İslâm, padişahımızsa halifedir".

Vicdanlı Çanakkale'deki Anafarta muharebesinde destansı bir mücadele vererek, her türlü imkansızlığa rağmen düşmanını alt etmeyi başaran Türk askeri, savaşta esir düşen ya da yaralanan düşmanına karşı da oldukça merhametlidir: "Hadi bir hastahane arabasına koy da götür oğlum!.. Bakılsın, iyi olsun da kendisini yaraladığı Türk neferinin kurtardığını bilsin!.. Mecruh ve esir öldürmek gibi cinayetlerin de kendilerine mahsus olduğunu öğrensin!.. Hastanede artık tehlike yoktur, çünkü yerde, gökte düşman kalmadı!.. Bunlar da esir galiba!"

Engelleyiciler/İngiltere vb. (Sömürgeci)

Küçümser Çanakkale zaferi, İttifak Devletleri arasında ziyadesiyle şaşkınlık yaratmıştır. Zira bu hiç beklemedikleri bir sonuçtur. Düşmanlarını hafife alan emperyal güçler, Çanakkale mağlubiyetinin duyulmasını engellemek için çeşitli önlemler almak ister: "Doğruyu görmeli, bilmelidir; fakat onu söylemek icap etmez. Türklerin bu derecede mukavemet ve metanet göstereceklerini önceden takdir edemeyişimiz elbette bir hatadır. Bunu itiraf etsek de ilan etmeğe mecbur değiliz. İlan edilmekte hata-yı askerimize bir hatiyeye-i siyasiye ilave edilmiş olmak mahzuru vardır".

Mağrur Altıncı manzarda, Şahs-ı Kadid ile Tayf'ın tartışması, iki taraf için ortaya konan durumları ve görüşleri anlamamızda oldukça önemlidir. Kendisini sorguya çeken Tayf'a karşılık verdiği cevaplarda Şahs-ı Kadid hayli büyüklenir: "Gebersem ben olsam da zir ü zeber, bizim olmak icab eder bahr u ber!.. Bugün çünkü servetle kuvvet bizim".

Sömürgeci Dünyanın birçok yerinde kurmuş olduğu sömürgelerdeki halkı, kendi menfaatleri için acımasızca kullanırlar. Onlara her türlü yalanı söyleyip zulüm ederler: "Tayf: Ölen İngilizler siyah u sefid? Şahs-ı Kadid: Siyahilerin yok ehemmiyeti".

Yalancı Dünyanın birçok coğrafyasından çeşitli yalanlarla getirdiği değişik kökenlere mensup insanları, Çanakkale'de zorla savaşmıştır. Esir alınan Hintli bir esir şöyle der: "Ah! Zabıt beyefendi, biz hepimiz igfal olduk. Bizi Almanya aleyhine diyerek harbe sevkettiler. Burası güya Alman memleketi imiş!... Sizler de hep Alman imişsiniz!".

Düzenbaz Gözünü diktiği coğrafyayı ele geçirebilmek adına her türlü hileye başvurur. Döneminin Osmanlı Devleti'nde vuku bulan birçok ayaklanmaya ve krize dolaylı ya da dolaysız yoldan müdahale etmiş, hasta adam olarak görülen bir imparatorluğu daha da müşkül bir duruma sokmuştur: "Demek istiyorum ki biz Mısır işgaline nihayet verememek, İtalyanların Trablus şekavetine iğmaz-ı ayn etmek, Balkanlar'da ihtilal çıkarmak, Ermenileri ayaklandırmak, Balkan muharebesinin Rumeli müsaderesinin müsebbibi oldukan sonra statüko vaadini unutmak, Yemen'de, Suriye'de, Hicaz'da tahrikat ve tesvilatta bulunmak, en sonra da İngiltere destgahlarında inşası itmam edilen iki sefine-i harbiyelerini bahaneler, daha nelerle gasb ve zabt etmeğe mütecasir olmak gibi tedabir ve teşebbüsümüz neticesinde eski müttefikimiz Türkleri mugber ve münfail ettiğimiz ve bilahire Mısır ve Çanakkale'ye taarruzla âlem-i İslâm'ın kalbini kırıp incittiğimiz gibi, Boğazlar'daki adem-i muvaffakiyetimizle de yeni müttefikimiz Rusya'yı rencide ettiğimizi çar hazretlerinin nezdimizde bulunan sefir-i kebirinin şemalinden

istihrac ediyorum!... Bir tarafı ihmal ettik, diğer tarafı ikmal edemedik. Őu halde hatamız askeri midir, yoksa siyasi midir?. Siz söyleyiniz!..”.